

יצחק מרדכי הכהן רובין הר נוף ירושלים תובב"א

ו' ניסן תש"פ

הלכות הגעלת כלים בקצרה

השנה כשהציבור ספון בתוך בתים ואין אפשרות מסודרת להגעיל כלים בהגעלות כלים הציבוריות, ראינו לנכון להביא בקצרה את עיקרי ההלכות הנחוצות למי שרוצה להגעיל כלים בתוך ביתו. ויש להבחין בדינים אלו בין מי שבא להגעיל כלים חדשים לבין מי שבא להגעיל כלים מחמץ. והנה כידוע ישנם כמה דרכים להכשיר כלים והם מתחלקים בין סוגי הכלים והחומרים מהם הם עשויים, ובין האופנים שבהם בלע הכלי את החמץ. הדברים דלהלן נכתבו בקצירת אמרים בכל שאלה העולה על הפרק יש לעשות שאלת חכם^א.

סוגי החומרים השונים שמהם עשויים הכלים

כלים ממתכת

כל הכלי העשויים ממתכת ניתן להכשירם לפסח [מכסה זכוכית אי אפשר להכשירו לפסח].

כלי פלסטיק וסיליקון

כלים העשויים פלסטיק, גומי, סיליקון, אין להכשירם לפסח¹

כלי חרס

כלי חרס לא ניתן להכשירו לפסח².

כלים עם ציפוי טפלון

כלים שיש עליהם ציפוי טפלון דינם כדין כלי פלסטיק ואין להגעילם לפסח.

כלי זכוכית

כלי העשוי מזכוכית נידון ככלי כחרס, ולא ניתן להכשירו לפסח³. [לבני ספרד, זכוכית אינה בולעת כלל, ודי לנקותה היטב⁴].

כלים עם ציפוי אבן שיש או ציפוי קרמי

סירים עם ציפוי אבן שיש או ציפוי קרמי, דינם ככלי חרס ואין להגעילם.

כלי אמייל

כלים המצופים באמייל [כעין הציפוי של דפנות התנורים], אין להכשירם לפסח⁵.

כלי פיירקס ודורלקס

כלי פיירקס וכלי דורלקס דינם ככלי זכוכית⁶.

מעירוי כלי ראשון (עיין קובץ מבית לוי ניסן עמ' כה), וכן הורו הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל. (עיין בספר סידור פסח כהלכתו עמ' קצ"ג). ויש מן הפוסקים שנקטו דמהני להו הגעלה כמו כלי מתכות, אם אין חשש שיתקלקלו ע"י ההגעלה, שו"ת חלקת יעקב יו"ד סי' מה, שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' סז, שו"ת אור לציון ח"ג פ"י אות יג.

¹ החומר הקרמי יסודו מזכוכית אך מעורבים בו חומרים נוספים.
² כן החמיר החזו"א [מובא בטעמא דקרא הוראות מהחזו"א אות מח] וכו"ה בחוט שני פסח פ"י סק"א.

³ התורה והברכה לרבני בית ההוראה המיוחד להגעלת כלים שסייעו בהכנת החומר, כמו כן יענו רבני בית ההוראה לשאלות הציבור במוקד טלפוני בימים שלפני הפסח בטלפון: 02-6511142.
⁴ גמ' פסחים ל' ע"ב וע"ז ל"ג ע"ב ושו"ע תנ"א ס"א.
⁵ רמ"א סי' תנ"א סכ"ו.

⁶ שו"ע סי' תנ"א סכ"ו. ויש מבני ספרד הנוהגים להחמיר [עיין ספר בן איש חי פרשת צו אות י"ד].
⁷ שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' פ"ו, הוראת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל [מובאת בספר הלכות פסח (להר"ש איידר) פ"ג הע' כ"א].

⁸ נחלקו אחרוני זמננו בדין הגעלת כלי פלסטיק וגומי למיניהם: הוראת הגר"ש ואזנר זצ"ל שאין להכשיר כלי פלסטיק שבלעו

סוגי הכלים השונים

סירי בישול

סיר בישול יש להכשיר את הסיר והמכסה בהגעלה. ואם מצופה בטפולן או כדומה אין להכשירו. וקודם הגעלה יש להסיר את הידיות ולנקות תחתם¹⁰ [יש להגעיל גם את הידיות].

בשפתו העליונה של הסיר וכן בתחתית המכסה מצוי כפל, אם הצטברו שם לכלוכים, ואי אפשר לנקות שם, צריך ליבון קל במקום הכפל.

מכסה זכוכית

מכסה זכוכית עם מסגרת מתכת לא ניתן להכשירו¹¹.

מחבתות

מחבת מצופה טפולן או שאר ציפויים אין להכשירה לפסח.

סכו"ם

סכו"ם יש להכשירו בהגעלה.

סכו"ם עם ידית פלסטיק או עץ, מצוי שמצטבר לכלוך בחריץ שבין הלהב לידית וקשה מאד לנקותו, לפיכך אין להכשירו לפסח אלא אם כן הוא נקי לגמרי.

במזלג מצוי שמצטבר מעט לכלוך בין שיניו בעומק, ויש לשים לב לנקות שם היטב.

גביע קידוש

גביע קידוש, מעיקר הדין די להדיחו היטב¹². ויש נוהגים לכתחילה להגעילו¹³. ובני ספרד אינם צריכים להגעילו. מצוי שמצטבר בקרקעית הגביע עפרורית משאריות היין, ויש לנקותה.

תנורים וכיריים

הכיריים מורכבות מכמה חלקים: [א]. החצובה שעליה מונחים הסירים. [ב]. המבערים שמהם יוצאת האש. [ג]. משטח התחתון שמתחת המבערים. בדרך כלל כל החלקים הללו מצופים באמייל. ויש להבחין בדרכי ההכשרה השונים לכל חלק וחלק.

מבערים

מבערי הכיריים, יש לנקותם היטב ולהדליק בהם את האש למשך כמה דקות, ודי בכך¹⁴.

משטח התחתון שתחת המבערים

המשטח שתחת המבערים, יש לנקותו היטב ולצפותו בנייר כסף עמיד.

חצובות

החצובה שמעמידים עליה את הקדירות, אם יש אפשרות להשתמש בחצובות מיוחדות לפסח עדיף. ואם לא יש לנקותה היטב [לכלוכים שאי אפשר להסירם יש לפוגמם באקונומיקה וכדומה] ולאחר מכן לצפותה באופן שכל חלקי החצובה יהיו מכוסים לגמרי, בנייר כסף עבה [שלא יקרע בפסח]¹⁵.

¹⁰ בעניין הדרך להכשיר חצובה עיין משנ"ב סי' תנ"א סקל"ד, שמן הדין סגי לה בליבון קל, אמנם יש לעיין האם דברי המשנ"ב נוגעים לחצובות המצויות בזמננו, דהמשנ"ב מיירי בחצובה העומדת כולה על האש ומתלבנת מחום האש, משא"כ חצובות שבזמננו שהן רחבות והאש נמצאת במרכז החצובה ואינה שולטת בכל חלקי החצובה, ולפיכך יש לדון בצריך להכשירה בליבון חמור [וכ"כ בקובץ מבית לוי ח"א עמ' כ"ט]. ואם יצטרכו ללבנה בליבון חמור יש חשש שהציפוי יפגם וכו' ועל כן הדרך הנכונה היא לנקותה היטב ולצפות את כולה בנייר אלומיניום עבה שלא יקרע. ואם אפשר ראוי גם ללבנה ליבון קל [אפשר לעשות ליבון קל זה ע"י כיסויה בפח ולהדליק את כל הלהבות עד שיתחמם הכל היטב].
¹¹ מספיק להכשירו בליבון קל כיון שהנופל עליו נשרף מיד, וגם הקדרות אינן נוגעות במבערים.

¹² מאחר שמצטבר שם לכלוך וראה שו"ע סי' תנ"א ס"ג ורמ"א ס"ה. שהגעלה אינה מסלקת איסור בעין הדבוק בכלי, אלא רק מפליטה את טעם האיסור הבלוע בתוך דופני הכלי.
¹³ שו"ע סי' תנ"א ס"ג ורמ"א ס"ה.
¹⁴ לבני ספרד – מן הדין ניתן להגעילו, אמנם כיון שמצוי מאד שמצטברים לכלוכים בין המסגרת לזכוכית, ולכלוך זה מעכב את ההגעלה, יש לבדוק היטב אם אכן למעשה אפשר להגעילו.
¹⁵ היינו לשפשו היטב במים ואח"כ לשוטפו, שו"ע יו"ד סי' קכ"א ס"א, משנ"ב סי' תנ"א סקמ"ט.
¹⁶ מחשש שנגע בו או ניתו עליו חמץ חם, או שהה כ"ד שעות עם משקה שיש בו חמץ, או אפילו זמן קצר עם משקה חריף של חמץ. אמנם בדרך כלל הוא חשש רחוק והוי חומרא בעלמא

כיריים קרמיות

כיריים קרמיות דינם ככלי זכוכית שלא מועילה להם הכשרה ולכן אין להשתמש בהם בפסח.

כיריים אינדוקציה

כיריים אינדוקציה דינם ככלי זכוכית ואי אפשר להכשירם לפסח. אמנם יש אפשרות להשתמש בהם בפסח אחרי שינקו רותם היטב, ויניחו על גבם משטח סיליקון [המיועד לאפיה]¹⁰.

תנור פרוליטי

תנור "פרוליטי" עם מנגנון "ניקוי עצמי", שהחום שבו מגיע לחום גבוה ביותר 450 מעלות, נחלקו הדעות אם אפשר להכשירו לפסח ע"י הפעלת תכונת "ניקוי עצמי"¹¹.

גם לדעות הסוברות שדינו כליבון חמור ואפשר להשתמש בו בפסח, יש לכסות את הזכוכית מבפנים עם נייר כסף.

אם הניחו בתוכו תבניות ומסילות ורשתות בשעת הליבון הועילה הליבון גם להם, אמנם מן הראוי שבפסח לא ישתמשו בתבניות אלו אלא יניחו את המאכלים בתוך תבניות חד פעמיות.

יש לידע – שקיימים סוגים שונים של תנורי פירוליטי, ויש לברר בכל תנור אצל ועדות

הכשרות ונותני ההכשרים, אם אכן חום התנור בניקוי עצמי מגיע לחום שדינו כליבון חמור.

מיקרוגל

תנור מיקרוגל אין להכשירו לפסח¹².

פלטת שבת

יש לנקותה היטב, ולהדליקה עד שתתחמם היטב, ואח"כ לצפותה בנייר כסף עבה [שלא יקרע בפסח]¹³.

מיחם מים לשבת

מיחם יש לעיין אם אפשר להגעילו לפסח, ולכן יש להשתמש עם מיחם מיוחד לפסח¹⁴.

מכשיר מיני בר

אותם המשתמשים במכשירים אלו לערות גם על מיני חמץ [מנה חמה וכדומה] מתעוררת אצלם בעיה להכשיר את המכשירים הנ"ל לפסח, והטעם כיון שברז זה בלע על ידי רותחים [ולא רק על ידי עירוי] ויש להכשירו בהגעלה. ודבר זה לא שייך לעשותו במציאות, הן מחמת שבמכשירים רבים הברזים לא ניתנים לפירוק כלל, והן שבמכשירים מסויימים הברזים הם מפלסטיק שנקטו גדולי ההוראה שיש לחוש ודונו ככלי חרס שלא מועילה לו הגעלה.

¹⁰ באופן זה מהני לכתחילה כמבואר במשנ"ב סי' תנ"א ס"ק קל"ו. וגם להדליקה כיון שיש להשתדל להכשירה ככל האפשר, מחשש שמא יקרע הציפוי, או אם יגלוש רוטב ויחדור תחת הציפוי.
¹¹ כיון שלפעמים מניחים עליו חמץ לחממו ויתכן שצריך ליבון. כמו כן מצוי שהברז עשוי מפלסטיק. ולענין אבנית נוהגין להקל שלא מעכב את ההגעלה.

¹² לבני ספרד לכאורה יש לדון שהם חלקים ודינם ככלי זכוכית שאינם בולעים.
¹³ דעת הגרמ"פ פינשטיין זצ"ל היתה להיתר ודעת הגר"ש ואזנר זצ"ל היתה לאסור.
¹⁴ הוראת גדולי ההוראה זצ"ל.

כלים חדשים

כלי מתכת חדשים מן הדין אינם צריכים הגעלה ונהגו לחומרא להגעילם, כיון שבשעת הייצור נמשחים הכלים בחומר שומני, וחוששים שמא החומר עשוי משומן של איסור^{כא}.

ויש לידע - שבכלים חדשים המצופים בטפלון, אמאייל, אבן שיש קרמי, אין בהם חשש של שומן אסור ואינם צריכים הגעלה כלל.

בהגעלת כלי חדש אין צורך להסיר את הידיות.

אופן ההגעלה

יש להכניס את הכלי כולו לתוך המים, כולל ידית הכלי [לזכור להגעיל גם ידיות שהוסרו מהכלי. בורג העובר מהצד הפנימי החוצה להחזיק את הידית, יש להגעילו. - מותר להבריג אותו לתוך הידית ולהגעילם יחד].

ניתן להכניס חצי כלי ואח"כ את חציו השני^{כב}.

אם מחזיק את הכלי בצבת, יש להזיז את הצבת למקום אחר בכלי, ולהכניסו שוב^{כג}.

שטיפה במים צוננים לאחר ההגעלה
לאחר ההגעלה יש לשטוף את הכלי במים קרים^{כד}.

ליבון קל

יש להכניס את הכלי לתנור אפיה, ולהדליק את התנור על החום הגבוה ביותר (לפחות 200 מעלות), למשך כחצי שעה.

ליבון חמור

מן הדין מי שיש לו תנור פירולוטי, בזמן הפעלת התוכנית "ניקוי עצמי", יכול להכניס בתוכו דבר שצריך ליבון חמור.

המתנה של כ"ד שעות לפני ההגעלה

יש להמתין כ"ד שעות מהשימוש האחרון בכלי^{כה}.

ניקוי הכלים לפני ההגעלה

קודם ההגעלה יש לנקות את הכלי מכל לכלוך וחלודה^{כז}.

הכלי שמגעילים בתוכו

לצורך ההגעלה צריך להשתמש בכלי שאינו בן יומי^{כח} [אין הבדל אם הכלי שמגעילים בתוכו הוא בשרי או חלבי, רק שיהיה אינו בן יומי]. אם הכלי שמגעילים בתוכו בלע בעבר חמץ, אף אם הוא אינו בן יומי, נהגו להחמיר לכתחילה אם אפשר להכשירו קודם הגעלה^{כט}.

חום מי ההגעלה

ההגעלה היא במים רותחים בשעה שהם מעלים בועות, ויש לוודא שהמים מבעבעים גם בשעה שהכלי במים^כ.

צורת הכנסת הכלים למי ההגעלה

^{כא} חזו"א יו"ד סי' מ"ד סק"ד ואו"ח סי' קי"ט סקי"ט, שו"ת הר צבי יו"ד סי' ק"י. אמנם דעת גדולי ההוראה זצ"ל היתה שלפי המציאות שהנוהגת בשנים האחרונות החומר פגום ואין בו חששות, ורק לחומרא נהגו להגעיל. [הגרש"ז אויערבאך זצ"ל נהג לחמם את הכלי עם מעט מים בתוכו לחום שיר סולדת בו מובא בהליכות שלמה פסח פ"ג הע' 12] כמו כן אפשר גם להכשירו ע"י הכנסת הכלי לתנור ולהדליק על חום גבוה למשך כרבע שעה].

^{כב} רמ"א סי' תנ"ב ס"ב. וביאורה"ל שם ס"א ד"ה שאין.

^{כג} שו"ע סי' תנ"א ס"ג ורמ"א ס"ה. שהגעלה אינה מסלקת איסור בעין הדבוק בכלי, אלא רק מפליטה את טעם האיסור הבלוע בתוך דופני הכלי.

^{כד} טור יו"ד סי' קכ"א, משנ"ב סי' תנ"ב סק"י

^{כה} משנ"ב סי' תנ"ב שעה"צ סקט"ו

^{כז} רמ"א סי' תנ"ב ס"א. משנ"ב סק"ח.

^{כח} שו"ע או"ח סי' תנ"א ס"א, ביאורה"ל סי' תנ"ב ס"א ד"ה צריך.

^{כט} שו"ע או"ח סי' תנ"ב ס"ד, משנ"ב סקכ"ג.

^כ שו"ע סי' תנ"ב ס"ז.